

עיונים בעברית

במקרא, בלשון חכמים, בתפילה
ובלשון ימינו

משה בר-אשר

מוסד ביאליק • ירושלים

תוכן העניינים

7 עם הספר

שער א: לשון המקרא

17 פרק א: שתי מילים המבארות זו את זו בלשון הברכות
17 הערות מבוא
18 השורש צד"ק
18 צָדַק וְצִדְקָה במקרא
22 מה נאמר עד היום על שני השמות?
25 סוף דבר

27 פרק ב: זוגות של חלופות בטקסט אחד במקרא ותפקידן

27 הערות מבוא
27 במקרא ככתיבתו
27 קח, לָקַח
28 סָבּוּנִי, סְבוּנִי
28 בְּמִשְׁמְרוֹתֵם, בְּמִשְׁמְרוֹתֵיהֶם
29 בְּזִנּוּ, בְּזוּנוּ
30 במקרא כקריאתו
30 עֲדוּתֵיךְ, עֲדוּתֵיךְ
30 בְּעֵזֶךְ, בְּעֵזֶךְ
31 החלופות על שום מה?
32 הערות לסיכום

33 פרק ג: עוד זוגות חלופות לתפארת הסגנון

33 הערות פתיחה
34 במקרא ככתיבתו
34 תְּבוּאֵינָה, תְּבוּאָנָה

35	בְּגִדָה, בּוֹגְדָה
36	הַכִּינּוּי הַחֲבוּר יָכִי, הַכִּינּוּי הַחֲבוּר יָךְ
36	יִקְרָאָנוּ, וְיִקְרָאָהוּ
37	בַּמִּקְרָא כִּקְרִיאָתוֹ
37	אָסֵר, אֶסֶר
38	סִיכּוּם
38	זוּג מְדוּמָה
38	קָבָה, קָב

שַׁעַר ב': לְשׁוֹן חֲכָמִים

43	פָּרָק ד': מַעֲרֻכּוֹת הַתְּנוּעוֹת בְּכַתְּבֵי יָד שֶׁל לְשׁוֹן הַתְּנָאִים
43	הַעֲרוֹת מְבוֹא
44	מַעֲרַכַת שֶׁל שֶׁבַע תְּנוּעוֹת
46	מַעֲרַכַת שֶׁל שֵׁשׁ תְּנוּעוֹת
47	מַעֲרַכַת שֶׁל חֲמֵשׁ תְּנוּעוֹת
48	עִירוּב שֶׁל שְׁתֵּי מַעֲרֻכּוֹת
49	הַעֲרוֹת
51	הַעֲרָה לְסִיכּוּם

52	פָּרָק ה': מַעֲרַכַת הַבְּנִינִים בְּלְשׁוֹן הַתְּנָאִים
52	פִּירוּט הַבְּנִינִים
52	הַבְּנִינִים הַסְּדִירִים וְהַרְוּחִים
53	הַחְלוּפּוֹת שֶׁל הַבְּנִינִים
53	הַבְּנִינִים הַנְּדִירִים
53	הַעֲרוֹת לְבְּנִינִים הַסְּדִירִים וְהַרְוּחִים
54	הַחְלוּפּוֹת
54	לְבְּנִיין נִפְעֵל
56	לְבְּנִיין פְּעֵל – נִתְּפַעֵל
57	הַבְּנִינִים הַנְּדִירִים
59	סִיכּוּם

60	פרק ו: חילופי גזרות בתצורת הפועל במשנה
60	הערות פותחות
62	הפעלים הנידונים
62	היטיב וגם הטיב
63	היניק וגם הניק
65	הדיח וגם הדיח
67	הזיע וגם הזיע
68	הטיח וגם הטיח
69	הטיל וגם הטיל
70	הסיט וגם הסיט
72	הסית וגם הסית
73	הקיז וגם הקיז
74	דברי סיכום ודברי חתימה

76	פרק ז: צורת הנוכח בעבר במשנה בכתב יד קאופמן
76	עיון בצורות
78	צורות מיוחדות
	נספח: רשימת ההופעות של צורת הנוכח בעבר
79	בכל הבניינים בכתב יד ק
79	ההופעות בכתיב מלא של התנועה [ā]
81	ההופעות בכתיב חסר של התנועה הסופית
81	הופעות בכינוי חבור לפעול

שער ג: לשון הברכות

85	פרק ח: ארבע לשונות בברכות
85	מבוא
86	חלופות צורניות
87	תולדותם, משמרותיהם
88	חלופות מילוניות
89	פְּאָמור, פְּכָתוב
89	פְּמְדוּכָר

91	תואר פועל שהפך שם עצם
91	בְּרֵאשִׁית – שם עצם
94	תבנית שלילת בינוני הריגה
94	לֹא נִכְחַד, לֹא נִפְקַד
97	דברי סיכום

פרק ט: עיוני לשון בברכות העמידה

99	הערות פתיחה
100	העניינים הנידונים
100	נִשְׁעַנְנוּ
101	וְתַחֲזִינָה
102	וְעַל נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לְךָ
105	דברי סיכום

פרק י: לשונות בברכות

106	הערת מבוא
106	ספר התפילה החשוב ביותר
107	הלשונות המתבררים
107	מְהֵרָה, בְּמֵהֵרָה
108	שְׂאֵתָה, שְׂאֵתָה
109	שורות הפעלים ב'עֲלָה וְיָבֹוא'
110	על הנסים
110	פְּרָקוּן
111	מִתְתִּיחוּ, מִתְתִּיחַ
111	הבניין הגורם של השורש שכ"ח
111	תוספות מיותרות
112	הערות לסיכום

פרק יא: בירורי לשונות בברכות

113	הערות מקדימות

113	סדרות בברכות ומה שנלווה אליהן
115	שתי סדרות בעלות נרדפים
115	הסדרה הראשונה
117	הסדרה השנייה
118	מחוץ לברכות
118	בְּכָל לְבָבְךָ
118	בְּכָל מְאֹדְךָ
119	מִחֻשְׁבוֹתֶם
120	סיכום

121	פרק יב: צורות חריגות ו"חריגות" בתפילה
121	הערת מבוא
121	השאלות המתבררות
121	קְדוּשָׁה או קְדוּשָׁה
122	אֲדוֹן הַנִּפְלְאוֹת
122	לְאַרְצֵנוּ או בְּאַרְצֵנוּ
123	מפיוטי הסליחות
123	אֲסוּנִים ולא אֲסוּנוֹת
123	שִׁמְךָ יוֹדְעִי
123	בְּגִלוֹת יִשְׁן
123	עֲזַרְתָּ מְצָר
124	זְכוּיֹת < זְכוּיֹת
124	דברי חתימה

שער ד: מהמקרא עד לשון ימינו

129	פרק יג: על כינויים חבורים מאובנים במקרא ובעברית החדשה
129	הערות מבוא
130	כיצד נתבארו הכינויים החבורים המאובנים במקרא?
130	עֲרֵבְךָ
134	בְּאֶהָ, בּוֹאֵךְ

136	בְּתוֹכְכִי
138	עַל כִּנּוּיִם מְאוּבָּנִים בְּעֵבְרִית הַחֲדָשָׁה
139	בּוֹאֲכָה, בּוֹאֲךָ
139	בְּתוֹכְכִי < בְּתוֹכְכִי, בְּתוֹכְכִי
141	בְּתוֹכְכִי
142	בְּפָנֶיכֶו
144	דְּבָרֵי סִיכּוּם וּדְבָרֵי חֲתִימָה
146	קִיצוּרִים
146	עֲדִים
147	מִלּוּנִים וּסְפָרֵי יַעֲזָ
148	מַחְקָרִים

מִפְתָּחוֹת

155	מְקוּרֹת
166	מִלִּים וּבִיטוּיִם
172	עֲנִינֵי לְשׁוֹן
177	עֲנִינֵים כְּלָלִיִּים
179	אִשִּׁים וּמְקוּמוֹת